

JUGLANS REGIANING OZIQ- OVQAT SANOATIDA ISHLATILISH ISTIQBOLLARI

M.M.Mexmonxonov

ANOTATSIIYA: Ushbu maqolada Grek yong'og'ining (*Juglans regia*) dorivor xossalari, ayniqsa uning yetilmagan mevasidan tayyorlangan ekstraktiv preparatlarning farmakologik ahamiyati va amaliy qo'llanilishi yoritilgan. Grek yong'og'i qadimdan xalq tabobatida yallig'lanishga qarshi, immunostimulyator, antiaterosklerotik va yod tanqisligiga qarshi vosita sifatida qo'llanilib kelinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, yetilmagan mevasidan olingan suyuq ekstrakt, damlama va shira yuqori biologik faollikka ega bo'lib, bakteriyalar, zamburug'lar va yallig'lanish agentlariga qarshi samarali ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, yong'oq tarkibidagi tabiiy yod va boshqa mikroelementlar inson organizmidagi yod balansini tiklashda, buqoq kasalligini oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Grek yong'og'idan tayyorlangan preparatlar O'zbekiston sharoitida import o'rnini bosuvchi va ekologik xavfsiz fitodori vositalar sifatida keng tatbiq etilishi mumkin

KALIT SO'ZLAR: Grek yong'og'i, yetilmagan meva, yod tanqisligi, antiaterosklerotik, immunostimulyator, ekstraktiv preparat, tabiiy yod manbai, biologik faol modda, xalq tabobati, fitoterapiya.

Tabiat bizga o'simlik va xayvonot dunyosidek bebaho xazina ato etgan. Respublika sog'liqni saqlash tizimining asosiy vazifalaridan biri aholini samarali, kam zaharli, xavfsiz va yuqori farmakologik faollikka ega bo'lgan dori vositalari bilan ta'minlashdir. O'zbekistonda tabiiy fitopreparatlarni ishlab chiqish uchun dorivor o'simlik xom ashyolari zahiralari yetarli, ushbu xolat bugungi kundagi import o'rnini bosuvchi dori vositalari yaratish bo'yicha dasturning talablariga muvofiq maxalliy dori preparatlarini ishlab chiqarish va tatbiq etish imkonini beradi. Dorivor o'simliklarning keng farmakologik ta'sir spektri ular tarkibidagi biologik faol moddalarga (BFM) bog'liqdir.

Grek yong'oqining shifobaxsh xossalari qadimdan ma'lum bo'lib, xalq tabobatida keng qo'llaniladi. Grek yong'oqi tarkibidagi kompleks BFMning o'smalarga, bakteriya va zamburug'larga qarshi xususiyatlari, Gippokrat va Ibn Sinolar davridayoq ma'lum bo'lgan. Shuningdek, xalq tabobatida keng miqyosda grek yong'oqining yetilgan mevasi ateroskleroz, yod tanqisligi kasalliklarini oldini olish va davolashda, hamda yallig'lanishga qarshi va immunostimulyator vositalar sifatida qo'llaniladi.

Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan xolda, mahalliy o'simlik yetilgan ashyosi Grek yong'og'ining yetilmagan mevasi asosida ekstraktiv preparatlar ishlab chiqish va ularni standartlash farmatsevtik texnologiyaning dolzarb masalalaridan biridir.

Inson organizmiga tabiiy muhitning ta'sirini o'rganar ekanmiz, mintaqalar aro yod yetishmasligi ma'lum bir xududdagi axoli o'rtasida qalqonsimon bez faoliyatini guruhli buzilishiga va buqoq kasalligini kelib chiqishiga qamda uning dahshatli asoratlarni namoyon bo'lishiga olib keladi. Buning oldini olish maqsadida Dunyo hamjamiyati qatori bizning O'zbekiston respublikasida ham 27 dekabr 2006 yilda «Yod etishmasligi profilaktikasi to'g'risida» gi qonuni qabul qilindi.

Bugungi kun ma'lumotlariga qaraganda yer yuzida 760 million axoli buqoq kasalligiga chalingan. Yod yetishmasligi oqibatida 43 million nafar kishilarda aqliy va jismoniy zaiflik, 11 million kishida kretinizm (tug'ma aqliy zaiflik) borligi tasdiqlandi. Har qanday mintaqada umumiy axolinig 5 foizida buqoq kasalligi aniqlansa ushbu mintaqada yod tanqisligi muammosi bor deb xullosa qilinadi. Yod tanqisligi odam organizmi uchun xavfli bo'lib, yosh bolalarni aqliy va jismoniy tomondan ortda qolishi, miya faoliyatining buzilishi, xotiraning susayishi, bepustlik, jinsiy zaiflik, chaqaloqlarni chala va o'lik tug'ilishi, ularda uchraydigan tug'ma nuqsonlarni

ko'payishi, xomilaning sekin o'sishi, voyaga yetmagan qizlarda jinsiy rivojlanishdan ortda qolish, xayz ko'rmaslik, befarzandlik va boshqa turli asoratlarni kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda. Inson organizmida xattoki yengil yod etishmasligida axolining intellektual darajasi 15-20 foizga kamayishi aniqlangan. Inson organizmi uchun kundalik yodga bo'lgan ehtiyoj 100-200 mkgni tashkil etadi. Bugungi kunda Respublika endokrinologiya ilmiy tadqiqot instituti xodimlarining taxlillari shuni ko'rsatadiki, 100 mkg miqdorda kundalik organizm ehtiyoji uchun zarur bo'lgan yod 3,6 kg xurmoda, 2,180 kg yong'oqda, 6,3 kg olmada, 5,3 kg grunchda, 4,8 kg mol go'shtida, 5,6 kg qo'y go'shtida mavjud. Bundan ko'rinib turibdiki, yodga bo'lgan organizm ehtiyojini oziq -ovqat maxsulotlari orqali qoplashning deyarli imkoni yo'q. Qonun talablarini bajarish va xalq salomatligi yo'lida olib borilayotgan minglab ilmiy tadqiqotlar qatori inson organizmida yod tanqisligini oldini olish, axolini intellektual salohiyatini ko'tarish, inson organizmidagi kasalliklar etiologiyasida neyroglumoral hamda endokrin buzilishlar oqibatida yuzaga kelishini oldini olish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, yong'oqda yodning eng ko'p tabiiy manbasi borligi, kimyoviy yod preparatlari va yod izotoplaridan farqli o'laroq yod bilan birga inson organizmi uchun eng kerakli bo'lgan foydali mikroelementlar kompleksini mavjudligi, organizmida kasalliklarni kelib chiqishi manbai bo'lgan kislotali muxitni neytrallash qobiliyatiga ega bo'lgan o'zi ishqoriy muxitni mavjudligi bugungi kunda insoniyatga global muammolari bilan yuz tutayotgan kasalliklarni oldini olish shuningdek, organizmida yod balansini tiklash xamda moddalar almashinuvini tubdan izga solishni o'rganish.

Greк yong'og'idan tayyorlangan preparatlarni o'rganish jarayonida olingan natijalarga ko'ra yong'oqning yetilmagan mevasidan tayyorlangan murabbo, holvaga o'xshash shirinliklar, yetimagan mevasidan tayyorlangan eritmalar, bargidan tayyorlangan damlamalar, meva po'chog'idan atsorbent olish va neft burg'alashda ishlatilishini kimyoviy texnologik asoslari optimallashtirildi. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida Greк yong'og'ining yetilmagan mevasining suyuq ekstrakti, tindirmasi va shirasi antiaterosklerotik, immun tizimini mustahkamlovchi, yallig'lanishga va bakteriyalarga qarshi ta'sirli preparatlar sifatida tibbiyot amaliyotga tavsiya etildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Банный И.П. Литвиненко М. М. И др. Фармакогностический анализ лекарственного растительного сырья . Учебное пособие.- X.: Золотые странички, 2003. - 86 с.
2. Безчаснюк Е.М., Дяченко В.В., Кучер О.В., «Процесс экстрагирования из лекарственного растительного сырья» - Фармаком 1 - 2003., стр. 54-56.
3. Георгиевский В.П., Дихтярев С.И., Губин Ю.И., «Фитохимия в Украине - итоги и перспективы», - Фармаком 3 - 1999, стр. 39-43.
4. Ковалева Т.М., Гладух Е.В., Половко Н.П., «Исследования неких условий экстрагирования БАВ при получении густого экстракта ореха грецкого», - Фармаком 1 - 2002, стр. 58-61.
5. Лыснянский М.В., «Лекарственные растения тысячелетия», - Провизор №19, октябрь 2004, стр. 27-37.